

ÄLÄ TULE TÄNNE

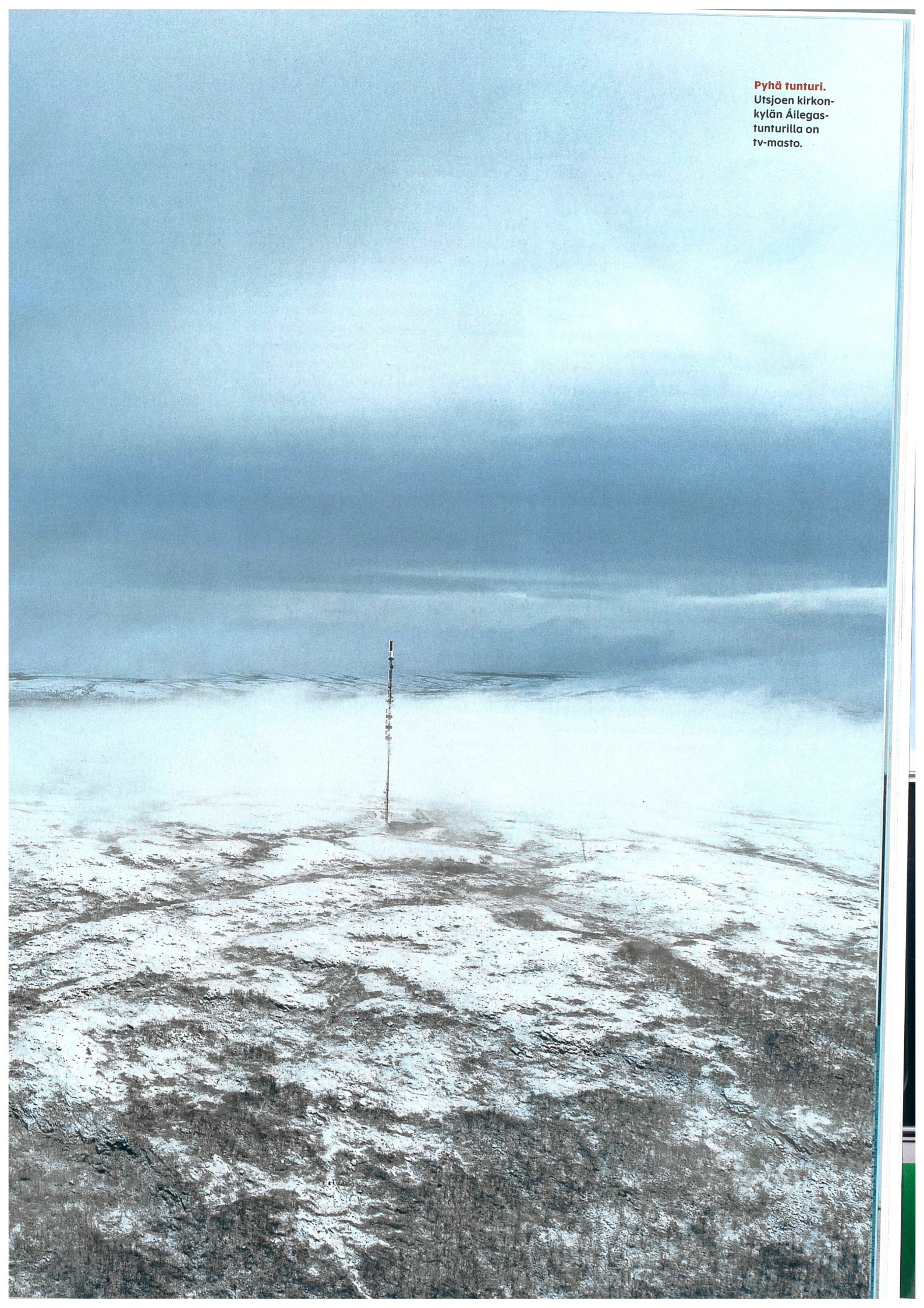
SAAMELAISTEN PYHÄN PAIKAN TUNNISTAA SIITÄ,
ETTÄ SEN LAELLA SEISOO TV-MASTO. TAI SITTEN PAIKKA
ON TÄYNNÄ YMMÄRTÄMÄTTÖMIÄ TURISTEJA.

Teksti Mikko-Pekka Heikkinen **Kuvat** Antti Yrjönen

Pyhä tunturi.
Utsjoen kirkon-
kylän Áilegas-
tunturilla on
tv-masto.

Saari kaappaa katseen Inarijärven ulapalla. Saari on kuin vuori, ja se vain kasvaa, kun vene kyntää kohti.

Saaren nimi on *Äijih*.

Inarinsaamen sana tarkoittaa Ukkoa, inarinsaamelaisten muinaista jumalaa. Hänen uskottiin päättäneen ukkosesta ja säästä, jotka taas vaikuttivat kalansaaliiseen. Toi-

sin sanoen Ukko määräsi, jäätikö Inarin rannoilla eloon vai kuoltiinko. Ukko oli *seita*, uhripaikka, jossa saamelaiset pyysivät jumalaltaan myötämielisyyttä ja lahjoittivat hänelle uhreja.

Siksi Ukko on saamelaisille pyhä. Suomen alueella sijaitsevista saamelaisten pyhistä paikoista Ukonsaari on tunnetuin.

Ukolta on löydetty eläinten luita ja koru, joista arkeologit ovat päätelleet, että saarella uhrattiin kauan ennen kuin kristinusko saapui Inariin – ja melkein 1900-luvulle asti. Muinaismuistolakikin suojelee Ukkoa.

Kaikesta huolimatta Ukolla ravasi vielä tovi siten turisteja, jotka viskoivat roskia, tuhosivat varvikkoo ja kuulemma jopa ulostivat saarelle. Asiantilaa voi verrata siihen, että matkailija lampsisi Helsingin tuomiokirkkoon, laskisi housunsa ja virtsaisi alttarille.

Veneen kylki rouhaisee laituria. Tarkoitus on käydä katsomassa ja todistamassa, kuinka epä-kunnioittavalle käytökselle nyt pannaan piste.

Suomen valtio astuu Ukolle. Tarkkaan ottaen hänen nimensä on **Pirjo Seurujärvi**. Hän on puistonjohtaja Metsähallituksessa,

joka hallinnoi Ukon maa-alueita.

Seurujärveä seuraa

arkeologi **Eija Ojanlatva** saamelaismuseo Siidasta, jonka rannasta lähdimme vesille. Matkalla Ojanlatva kertoi, että moni paikallinen heittää yhä kolikon järveen ohittaessaan Ukon, kalansaaliin toivossa.

Seurujärvi ja Ojanlatva katselevat, kuinka Ukon lounaiskärjessä urakoidaan. Metsähallituksen työntekijät purkavat portaita, joita pitkin turistit ovat kiipeilleet Ukon laelle. Ukko on Inarin suosituimpia nähtävyyksiä, ja jyrkällä saarella on ollut portaat kolmisen vuosikymmentä. Nykyiset satametriset raput Metsähallitus rakensi 2000-luvun alussa. Ne johtavat huipulle asti.

Ja nyt se on loppu. On koittanut hetki, jolloin Suomen valtio vetäytyy pyhäältä saarelta. Kuvausryhmä Siidasta videoi Seurujärveä arkistoihinsa. Puistonjohtaja asettuu kameran eteen ja lausuu: "Tässä ollaan aika ison asian äärellä."

Lokakuun viimaa uhmataan kalliolla pipot ja hanskat yllä. Seurujärven vieressä kohoaa kuorma-autolastillinen porraslankun pätkiä. Tilaisuus ei ehkä näytä arvokkaalta tai historialliselta, mutta kumpakaan se eittämättä on. Ukon kohtelusta on täällä inarinsaamelaisten kotiseudulla väännetty kauan.

Pirjo Seurujärvi

Eija Ojanlatva

Moni on ihmetelty, miksi turistit kesä toisen sa perään kapuavat pyhälle saarelle, vieläpä valtion portaita.

Kunnes syksyllä 2019 alkoi ta-
pahtua.

Eeva-Kristiina Harlin

Silloin inarinsaamelainen **Inka Musta** ja arkeologi **Eeva-Kristiina Harlin** ehdottivat Helsingin Sanomien mielipidesivuilla, että mairinnousu saarelle kiellettäisiin.

Inka Musta

Pyhä saari. Ukonsaari on inarinsaamelaisten vanha uhripaikka. Lokakuussa siellä purettiin portaita.

AITURI. SITTEN TURISTIEN KÄYNNIT HARVENEVAT JA UPEA UKKO ON TAAS OMILLAAN.

Mallia he ehdottivat haettavaksi ulkomaita. Australia oli hiljattain kieltänyt turistien vaeltamisen maailmankuululta Ulurun kalliovuorella, joka lukeutuu aboriginaalien pyhiin paikkoihin.

Maailmalla alkuperäiskansoille arvokkaita luontokohteita on tunnustettu viime vuosina enemmänkin: esimerkiksi Uuden-Seelannin maoreille tärkeä Te Urewera -joki sai valtiolta oikeushenkilön aseman.

Mustan ja Harlinin vetoomukseen vastattiin nopeasti.

Seudun suurimpiin kuuluva matkailuyritys Visit Inari päätti lopettaa turistien laivaamisen saareen. Turisteja on käynyt Ukolla vuosittain tuhansia. Ja koska suuri osa heistä on tullut saarelle nimenomaan Visit Inarin aluksilla, Metsähallitus katsoi tilanteen nyt kypsyneen sopivaksi. Se päätti purkaa portaansa ja poistua lopullisesti Ukonsaarelta.

Saaren laiturit kuuluvat puolestaan Väylävirastolle. Se purkaa ne ensi kesänä.

Sitten Ukko on taas omillaan.

Nyt Visit Inarin vene kelluu poikkeuksellisesti Ukon laiturissa, koska firman toimitusjohtaja **Tapani Lappalainen** kuljetti saareen Metsähallituksen ja median.

Tapani Lappalainen

Lappalainen kertoo lankkukasan kupeessa että Ukolle kiipeämisen asemesta turisteille tarjotaan kierros saaren rantavesillä ja myös aiempaa enemmän tietoa Ukon merkityksestä. Asiakaat olivat kuulemma viime kesänä tyytyväisiä.

Entäs Saamelaiskäräjät? Mitä alkuperäiskan san itsehallintoelin tuumaa portaiden poistosta? Näkemyksen lausui edellisenä iltana käräjien toinen varapuheenjohtaja **Leo Aikio** paikallisessa Kultahovin ravintolassa. Aikio on inarinsaamelainen ja ammatiltaan poromies.

Leo Aikio

"Ehdottomasti positiivinen asia", hän sanoi.

Symbolisesti Metsähallituksen ele tosiaan painaa. Suomen valtion ja alkuperäiskansan välillä on jännite, joten jokainen kädenojennus valtion suunnasta noteerataan Saamelaiskäräjillä tarkoin. Monen saamelaisen mielestä Suomi ja suomalaiset ovat vuosisatojen mittaan kohdelleet alkuperäiskansaa kaltoin.

Aikio on 44-vuotias, ja hän kertoi sukunsa asuneen "Ukon vaikutuspiirissä" aina ja tietäneensä pikkulapsesta, että saari on pyhä. Hän nimitti Ukkoa "valvojaksi". Kultahovin ravintolasalissa Ukko valvoi illastajia seinän kokoisena tauluna.

SAAMELAISIA ON OLLUT SUOMESSA AINA. MUTTA KUN TÄNNE ALKOI LEVITTÄYTYÄ MA

Maihinnousua ei kielletä. Voi mennä, jos katsoo olevan asiaa. Mutta ainakaan Leo Aikiolla ei taida olla. Hän on käynyt saarella yhden ainoan kerran, vuosikymmenien takaisella kouluretkellä.

”Tuntuu, että sitä loukkaa, jos sinne menee”, hän sanoi ravintolan pöydässä.

On Inarissa niitäkin, jotka olisivat antaneet portaiden olla. Aikion mielestä ketään ei haittaa, vaikka turistit näkevät Ukon nyt vain järveltä.

”Ukko on yhtä kaunis ja komea, vaikka sinne ei rantauduta. Kyllä sen vierestäkin näkee, niin mekin olemme aina nähneet.”

Ukon satamassa kyytiläiset palaavat veneeseen, Tapani Lappalainen käynnistää moottorin. Sitten vene kiertää saarta hitaasti myötävään, kunnioittavalta etäisyydeltä.

Ukon erikoinen muoto muuttuu. Koillisesta katsottuna saari törröttää kuin hammas, ja seuraavassa hetkessä silmien eteen liukuu sata metriä leveä kallioseinämä. Luonnonmuodostelma näyttäytyy arvokkaana ja arvoituksellisena.

K eitä saamelaiset oikein ovat? Mistä he tulivat? Ja milloin?

”Saamelaisia on ollut Suomessa aina”, Eija Ojanlatva vastaa.

Lienee syytä täsmentää, mitä ”aina” tässä maailmankolkassa tarkoittaa, koska vain 10 000 vuotta sitten nykyisen Suomen aluetta peitti kilometrien paksuinen jääkuori.

”Aina” alkoi, kun jää rupesi sulamaan. Paljastui maata, johon versoi pian kasveja, sitten tulivat eläimet, joita seurasivat ihmiset. Metsästäjä-keräilijöitä vaelsi pohjoiseen kaakosta ja idästä. Heitä saapui myös nykyisen Norjan pohjoisrannikkoa pitkin, joka oli sula ja asuttu jääkaudellakin.

Aikojen kuluessa maista kiinnostuivat muutkin. Nykyisen Lounais-Suomen paikalla sijainneelle alueelle etsiytyi maanviljelijöitä, ja heidän mukanaan tuli aivan uusi elinkeino. Kulttuurit törmäsivät. Kun maanviljely valtasi alaa, vaeltavat saalistajat joutuivat muuttamaan aina vain syvemmälle sisämaahan. Ikimuistoiset metsästyksmaat julistettiin noin vain muiden omaisuudeksi.

Saamelaisilla oli myös oma yhteiskuntajärjestyksensä, jonka eurooppalainen malli jyräsi. Noitien pyhät rummut hävitettiin niin perusteellisesti, että Siida-museossa on näytillä vain yksi, sekin lainatavaraa Tukholman Nordiska Museetista.

Alkuperäiskansan etnisyyden muodostuminen on kestänyt tuhansia vuosia. Missä historian vaiheessa metsästäjä-keräilijät kokivat olevansa oma erillinen ryhmänsä, joka sittemmin nimettiin kansaksi ja saamelaisiksi? Milloin suomen ja saamen kielet eriytyivät omikseen? Nämä kysymykset työllistävät ja riitauttavat tutkijoita vielä pitkään. Saamelaisten historiaa voi tarkastella ainakin arkeologian, kielitieteen ja geenitutkimuksen avulla. Tässä jutussa näkemyksensä esittävät enimmäkseen arkeologit.

Yksinkertaistaen: nykysaamelaiset ovat niiden ihmisten jälkeläisiä, jotka ensimmäisinä asuttivat jääkauden jälkeistä Fennoskandiaa. Osa heistä vaatii valtion tunnustavan heille lisää oikeuksia, jotkut jyrkästi, toiset diplomaattisemmin.

Nykyään Suomessa elää noin 10 000 saamelaista. Alle puolet heistä asuu Saamenmaalla, johon Suomesta kuuluvat Inari, Utsjoki ja Enontekiö sekä Sodankylän pohjoisosat. Suomen saamelaisalue on niin suuri, että sinne mahtuisi 145 Helsinkiä. Saamelaisten seutu on siis lähinnä erämaata eli asumaton korpea, kaukaista takamaata.

Mutta vain länsimaisesta näkökulmasta. Saamen kielissä erämaa-sanaa ei ole.

S aamelaisen pyhän paikan tunnistaa siitä, että sen laella seisoo tv-masto.

Näin lausui arkeologi Eeva-Kristiina Harlin Lapin Kansassa viime vuonna.

Sanat palaavat mieleen Áilegas-tunturin juurella. Länsirinne kohoaa jyrkästi 342 metrin korkeuteen Utsjoen eli Suomen ainoan saamelaisenemmistöisen kunnan kirkonkylällä. Maata peittää edellisyönä satanut ensilumi.

Mistä tiedämme, että tuo tunturi on pyhä? No, pohjoissaamen *áilegas* tarkoittaa ”pyhää”. Ja päällä on tosiaan tv-masto.

Valtavan linkkitornin rakensi aikoinaan valtio eli Yleisradio. Sen omistaa Digita, alun perin suomalainen mutta amerikkalaisen sijoitusfirman omistukseen päätyneet verkkoyhtiö. Maston juurelle on tietenkin raivattu myös autotie.

Áilegas-tunturin pyhäksi luokittelee myös arkeologi **Tiina Äikäs**.

ELIJÖITÄ, HE VAIN OMIVAT SAAMELAISTEN IKIMUISTOISET METSÄSTYSMAAT ITSELLEEN.

Tiina Äikäs

Oulun yliopistossa työskentelevä Äikäs esittelee väitöskirjassaan yli sata saamelaiden pyhää paikkaa enimmäkseen Lapin alueella. Pyhänä saatetaan pitää tunturia, mäkeä, järveä, saarta, niemeä tai lähdettä. Yleensä paikka sijaitsee kahden alueen rajalla, kuten veden ääressä tai taivaan alla. Harvemmin keskellä metsää.

Seita- eli uhripaikat ovat usein erikseen. Tunturissa tai niemessä voi seistä pyhä seitakivi, mutta uhrikivi ei aina tee paikasta pyhää. Inarijärven Ukon arvoa nostaa se, että koko saari on seita.

Äikäs kuvaa seidalla asiointia neuvotteluksi. Matkalle kalalle tai peurajahtiin käytiin lupamassa seidalle uhriksi osa saaliista, jos jumala soisi pyyntionnea. Kansanperinnettä kerännyt **Samuli Paulaharju** (1875–1944) luonnehti 1930-luvulla käytännönläheisesti: ”[Seitaa] piti ahkerasti muistaa ja palvoa, jos tahtoi, että kaikki menestyisi hyvin.”

Lounaspöytään istuvat **Niilo Aikio**, 82, ja **Aarne Sujala**, 72. Aikio on syntynyt Norjan puolelta, ja Sujalan juuret ovat Kevojärven maisemissa, parikymmentä kilometriä kirkonkylältä etelään.

Äilegas-tunturin länsirinne näkyy Hotel Utsjoen ravintolan ikkunasta, jonka alla Utsjoki tekee

viimeisiä mutkia ennen kuin laskee Tenoon.

Mitä Utsjoen saamelaiset ajattelevat siitä, että Äilegas on pantu antennin jalustaksi?

Aarne Sujala ei ole kuullut, että kukaan paheksuisi Ailikkaan tv-mastoa.

”Ei ole tullut mitään tietoon”, hän sanoo.

Niilo Aikio näkee asian hieman toisin.

Niilo Aikio

”Ne ihmiset, jotka on sitä mieltä, että paikkoja on käytetty hyväksi ja raikattu, heidät on ympäristö vaientanut. He eivät uskalla puhua, mitä heidän mielessään liikkuu”, hän sanoo. ”Kukaan ei uskalla enää hiiskua.”

Vähän samasta asiasta taisi puhua edellispäivänä **Jouni S. Laiti**. Utsjokelaislähtöinen Laiti sanoi Inarin kylänraitilla, että ”pyhyedet ovat jääneet unholaan, koska kaupalliset voimat ovat niin suuria”.

”Itselläni on voimaton olo, koska en voi tehdä asialle mitään”, hän vastasi kysymykseen Utsjoen Äilegas-tunturin mastosta.

Ei ehkä ihme, jos saamelainen tuntee näin. Kun länsimainen kulttuuri saapui alkuperäiskansan maille, perinteistä elämäntapaa raivattiin tieltä. Niilo Aikio on kir-

Aarne Sujala

jailija, ja novellikokoelmassaan *Niga 2* hän kuvailee:

”Vieraat tunkeutujat veivät seremoniarum pumme ja tuomitsivat ne noitarummuiksi.”

”He veivät meidän naisilta heidän rakkaat hilkkapähineensä sillä verukkeella, että niissä asuu piru.”

Aarne Sujala osoittaa ikkunaan. Ailikkaan länsirinteestä kohti Utsjoen laaksoa työntyy tasan ne, vähän kuin suuri porras.

”Tuo on *feaskkir*”, Sujala sanoo.

Tasanne näyttää luonnolliselta välietapilta matkalla tunturille. Arkeologien mukaan Ailikkaalle nousiinkin perinteisesti *feaskkirin* kautta. Pohjoissaamen sana tarkoittaa ”eteistä”.

Toisin sanoen pyhälle tunturille käytiin kuteri kirkkoonkin eli tuulikaapin kautta.

Piip, piip! Lennokin punaiset valot vilkkuvat. Kuvaaja kääntelee ohjaimen sauvoja, mutta laite vain makaa lumessa. Tässä sitä pälistellään tumput suorina Tenon varressa Nuvvuksen kylällä, kun pitäisi ottaa kuvia seuraavasta Äilegas-tunturista.

Niin, Utsjoella pyhiä tuntureita piisaa. Ja mastoja niiden huipuilla. Tämäkin pyhyys on pantu viestitekniikan alusmäeksi.

Kopteri ei nouse, ja tänne alamaille masto vain pilkistää. Ratkaisu: ajetaan autolla lähem-

Jouni S. Laiti

mäs huippua ja kuvataan sieltä. Kohta keula kääntyy kapealle soratielle, joka pian kaartuu ja nousee lupaavaan suuntaan.

Ylämäki osoittautuu kuitenkin liian jyräksi. Etuvetoinen farmari sutii tyhjää. Kääntymäänkään ei mahdu, joten ei auta kuin peruuttaa takaisin päin ja pysähtyä tuumimaan yksinäisen omakotitalon pihatien risteykseen.

Heti kun nousemme autosta, kuuluu talon kuistilta miehen ja naisen huutoa:

”Se ei ole parkkipaikka!”

”Kaahaatte siellä kuin hullut!”

Vastaukseksi lähtevät pahoittelut ja selitys. On tekeillä Hesarin juttu saamelaisten pyhistä paikoista kuten Nuvvuksen Ailikkaasta. Sopisiko hieman jutella?

Mies astelee kuistilta pihatielle. Puheenkantamaan edettyään hän lausuu rauhallisella äänellä:

”Minä olen täysverinen saamelainen, eikä se tunturi mikään pyhä ole.”

Ai, eikö?

Ei, koska sitä ei ole ”pyhitetty”,

Kaarlo Guttorm sanoo.

Guttorm kertoo, että seudulla jotkut kyllä palvovat seitoja saadakseen lohta, mutta hän ei.

”Se on sitä niin sanottua taikauskoa.”

Tunnelma on selvästi lämmennyt, joten lisäselitykset ovat paikallaan: Kameranlennokki teki tenän, ja puuttuu kuva Ailikkaasta. Pimeäkin lähenee. No, annas olla: Guttorm tarjoaa tunturiin mönkijäkyytiä. Pientä korvausta vastaan toki.

Sehän passaa, mutta ilmenee, että kyytiin mahtuisi vain kuvaaja. Hyödyllistä olisi, jos toimittajakin näkisi sen, mistä aikoo kirjoittaa. Guttorm pohtii hetken ja sanoo:

”On minulla toinenkin mönkijä.”

Mönkijät seisahtavat Nuvvus-Ailikkaan huipulla. Guttorm ja kuvaaja laskeutuvat ajokkinsa selästä lumiseen

Kaarlo Guttorm

ON SITÄ NIIN SANOTTUA TAIKAUSKOA, SANOO TOINEN SAAMELAINEN.

autiomaahan. Takana on kivinen tie, josta vuokrafarmari ei olisi selvinnyt, vaikka ensimmäinen mäki olisikin selätetty.

On selvinnyt syy kiukkuiseen vastaanottoon. Viime kesän kotimaanmatkailubuumi ajoi suomalaisen turistin perimmäisiinkin kolkkiin – myös Nuvvuksen Ailikkaalle. Katumaasturit sun muut jyristivät Guttormin talon ohi toistakymmentä kertaa päivässä.

Tien alkupään omistaa yksityinen tiekunta, johon Guttorm ja hänen vaimonsa **Anita Vairinen** kuuluvat, mutta ainoastaan Guttorm ja Vairinen tasoittelevat turistimaastureiden ruopimat ja vieläpä omalla kustannuksellaan. Tuntuu epäreilulta, koska tie johtaa yleishyödylliselle tv-mastolle.

Näkymä Ailikkaan päällä yllättää.

Mastoja onkin kaksi, toinen Digitan ja toinen kännykköoperaattorin. Ne eivät ole yhtä korkeita kuin kirkonkylän Ailikkaalla, mutta voi sanoa, että tukivaijereineen ne varastavat koko huipun. Huoltorakennuksiakin on kaksi: iso ja pieni.

Guttorm johdattaa kalliolle, joka kurottaa kohti alhaalla pilkistävää Tenoa. Mahtava virta satoja metrejä alempana näyttää puroilta. Pilviäkin katselemme nyt ylhäältä päin.

Hengenasiat palaavat puheisiin kuin itsestään.

”Kuulun siihen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Kyllä mä uskon Jumalaan”, Guttorm sanoo.

Usko sai vahvistusta, kun Guttormin aivoissa puhkesi verenvuoto vuonna 2004. Oli kuulemma korkeimman johdatusta, että osaavaa hoitohenkilökuntaa sattui työvuoroon sairaalassa.

Ailikkaan mastoja hän ei paheksu, päinvastoin.

”Nuo mastot on tarpeellisia.”

Guttorm, 63, sanoo kunnioittavansa tunturia, vaikka se ei hänestä ole pyhä. Kunnioitus tarkoittaa vaikkapa sitä, että täällä tulee liikkua järkevästi. Vuosikymmeniä sitten, kun Guttorm tapasi lumilautailija Ailikkaalla, hänen ystävänsä laski ”eteiseltä”, joka tälläkin Ailikkaalla on, ja kuoli lumivyöryn alle.

Epäkunnioittavinta olisi roskata.

Mutta sellaiseksi on elämä Nuvvuksessa mennyt. Guttormin mukaan tien tuomat turistit sotkevat tunturia. On nähty kakkaläjiä keskellä polkua. Se harmittaa vietävästi.

Mieleen palautuivat Inarijärven Ukko ja sen kupeita sotannut turismi. Ehkä Nuvvuksen Ailikkaalla on kyse samasta asiasta. Luonnon keskellä asuvat ihmiset pyytävät ottamaan ympäristönsä ja kulttuurinsa huomioon, olipa taustalla muinaisuskoa tai ei.

Saamelainen side luontoon vaikuttaa niin lujalta ja monisyiseltä, että sen kuvaileminen on kinkkistä saamelaisellekin.

Päivi Magga

”On vaikea täysin selittää, mitä maisema ja ympäristö saamelaisesta näkökulmasta tarkoittaa”, kirjoittaa Siida-museon tutkija ja **Päivi Magga** kirjassa *Ealli Biras*, jonka hän on toimittanut Eija Ojanlatvan kanssa.

Magga kirjoittaa, että perinteisessä saamelaisessa maailmankatsomuksessa ihminen on osa luontoa, eikä hän siten voi asettaa itseään sen yläpuolelle. Luonto on ihmisen kumppani, joka auttaa selviytymään. Näin muovautuu esimerkiksi kauneuskäsitys: ”Kalastajalle hyvä ja kaunis järvi on sellainen, joka antaa hyvin saalista. Kaunista on helppokulkuinen, sileä tunturinrinne.”

Ennen muinoin alkuperäiskansan ihmiset olivat metsästäjä-keräilijöitä, jotka asuivat luonnossa ja liikkuivat saaliin perässä jättäen mahdollisimman vähän jälkiä. He eivät pystyttäneet rakennuksia, tai Maggan sanoin ”länsimaisen tutkimusperinteen mukaista fyysisesti todennettavaa kulttuuriympäristöä”.

Ja kun tunturissa ei ole vanhaa temppeleä tai pyhän miehen patsasta, länsimainen ei näe siellä mitään arvokasta. Saamelaisen katse poimii samasta paikasta vanhan kulkureitin, *feaskkirin* tai pyyntipaikan, joka saattaa olla hänen käytös-

sään yhä ja jonka merkityksen hän jättää perinnöksi lapsilleen.

Nyt toimittajan katse poimii tunturista puomin. Päivä on kiertynyt uudeksi, paikka vaihtunut Nuvvuksesta Karigasniemeen.

Este katkaisee soratien Utsjoen kolmannelle ja korkeimmalle Ailegas-tunturille. Ja kyllä. Tälläkin huipulla sojottaa Digitan tv-masto.

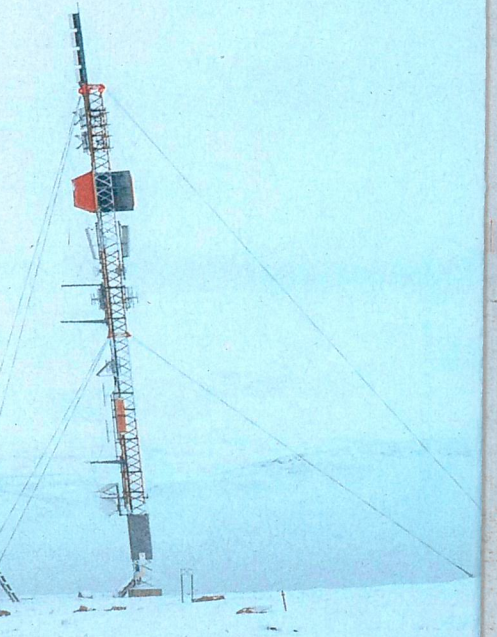
Onneksi puomilta avautuu näkymä pyhään tunturiin, ja ihme kyllä kuvauslaite pärähtää lentoon. Rakkine saa käväistä vilkaisemassa huippua. Alamaista silmin tähyttäessä muistuu mieleen Niilo Aikion eilinen kertomus näistä maisemista:

Aikoinaan, kun Aikio oli Yleisradion toimittaja, hän vei vanhan poromiehen Karigasniemen Ailikkaalle. Poromies osoitti laelta yhteen suuntaan kerrallaan. Hän esitteli ”jokaisen nyppylän ja lammen”, porojen kesä- ja talvilaitumet, ennen ja nyt. Täysi ympyrä käytiin tällä tavoin läpi.

Sitten Aikio kyyditsi miehen kotiin ja palasi omaansa. Pian soi puhelin: poromies oli kaatunut paikallisen ravintolan pihalla ja kuollut. Mutta olipa ehtinyt vielä nähdä oman maailmansa ja tarinoida siitä.

Aikion suullinen perintö elää hänen *Niga*-kirjassaan, jossa ”ädjä” eli isoisa opettaa Niga-pojalle: ”Meidän ei tarvitse rakentaa itsellemme kirkkoa, koska se on jo valmiina luonnossa.”

Miksihän tv-mastot tökätty kaikille kolmelle Ailikkaalle? Tiesivätkö pystyttäjät, että tunturit ovat pyhiä?

Kaksi mastoa. Utsjokelainen Kaarlo Gutförm kävelee kotikylänsä Nuvvuksen Ailegas-tunturin laella.

TURISTEJA HOUKUTTELEVAT BURGER KING, SUBWAY, ZERO POINT BRAND STORE, STEFAN'S

”Kyllä tiedettiin”, vastaa eläkkeellä oleva Ylen tekninen johtaja **Jorma Laiho** puhelimesta. Mastot kuuluivat aikoinaan Ylelle, kunnes jakeluteknikka myytiin Digitalle.

Jorma Laiho

Jorma Laiho oli rakentamassa Utsjoen mastoja 1970-luvulla, kun tunturipitäjä oli Suomen viimeinen kolkka, jossa lähetykset eivät näkyneet. Laihon mukaan saamelaiset itse vaativat tv-mastoja ”ärhäkästi”. He matkustivat Helsinkiin Ylen johtajien pakeille niin sanottuna karvalakkilähetystöinä, varsinkin olympiakisavuosina. Lahjaksi he toivat poroa ja lohta.

Ailikkaat päätyivät mastojen maiksi, koska seudun korkeimpina kohtina ne tarjoavat laajan peiton lähetyssignaalille. Tunturit omisti Metsähallitus eli valtio, eikä ”luonnonsuojelusta ollut tietoaakaan, päinvastoin”.

Laiho sanoo, että juuri Utsjoen saamelaiset osoittivat Yleisradiolle maineikkaimmat tunturit.

”Nyky maailmassa ei olisi enää mahdollisuutta rakentaa näin.”

Saamelaisalueen laajuus jomottaa selkälihakissa, koska takana on kuuden tunnin ajo Karigasniemeltä Enontekiölle, osin lumipyryssä. Inarin kautta, koska oikaisemisen Norjan rajojen yli estivät edellisyönä tiukentuneet matkustusrajoitukset.

Enontekiöllä lumipeite ulottuu jo nilkkaan. Ympäriällä kasvaa Utsjoen tunturikoivikon sijasta

männikkö, koska Enontekiön Hetta sijaitsee havupuurajan eteläpuolella. Edessä kohoaa kukkula nimeltä Jyppyrä. Sen pyhydestä ei ole tietoa.

Mutta se tiedetään, että Jyppyrän harjanteella seisojien aikoinaan seitakivi. Matala lohkarie otti vastaan uhrilahjoja neljän kiven varassa lepäillen.

Sitten Käsivarteen alkoi nousta kirkkoja.

Jyppyrän uhrikivi hävitettiin, eikä edes tiedetä milloin. Eniten seitoja tuhottiin Lapissa ilmeisesti 1600–1700-luvulla, kun saamelaisia käännytetään kristinuskoon, arkeologi Tiina Äikäs kertoo.

On seitoja tallellakin. Äikäs luettelee pelkätään Enontekiöltä kymmenisen säilynyttä uhripaikkaa. Lisäksi on perheiden, sukujen ja ihmisten yksityisiä seitoja, joita Äikäs ei ole kaivellut.

Enontekiön tunnetuimpia uhrikiviä on Näkkälän seita.

2,5 metriä korkea järkäle jököttää samannimisen syrjäkylän kupeessa pienen Näkkäläjärven rannalla.

Samuli Paulaharju kuvasi Näkkälän ”palvoskiveä” 1930-luvulla suuren lapinkodan näköiseksi. Tiina Äikäs kirjoittaa sen olleen niin kala-, poro- kuin peuramiestenkin käytössä.

Nykyään Näkkälän pyhällä kivellä käyvät myös turistit.

Miten se istuu kuvioon?

Kysytään **Samuli Näkkälältä**.

Niin kuin nimestä saattaa arvata, paikallinen matkailuyrittäjä on toisoin Näkkälästä.

Samuli Näkkälä

Vuokramökin takassa palaa jo iloinen valkea, mutta Samuli Näkkälää ei kuulu. Alun perin oli tarkoitus tavata seidalla, mutta pyry tukki tien. Haastateltava viipyy, koska on viettänyt päivän hirvijahdissa.

Mutta nyt kuistilta kuuluu ryminää, ja Näkkälä ilmestyy tupaan. Hän on hyvillä mielin: hirvi on kaatunut.

Pian käy ilmi, että seidat ja niiden palvonta ovat arkoja aiheita.

”Seidat on todella tärkeitä tänäkin päivänä. Ei niistä voi avautua kauheasti. Emme pysty niistä puhumaan. Ne on niin syvällä siellä”, hän sanoo.

Samuli Näkkälä kertoo, että hänen isoisänsä ei puhunut uskonnosta ja seitakivestä mielellään, mutta tämän setä oli kuulopuheiden mukaan vienyt kotikylän kivelte parhaimpia poroja ja isoja kaloja. ”Uhraamisesta” ei koskaan puhuttu vaan ”kivelte viemisestä”.

Näkkälä toivoisi aroistakin asioista keskustelua, jotta tietämys saamelaisista kasvaisi.

Hyväksyykö yhteisö turistit Näkkälän seidalla?

”Minusta se ei heikennä seidan voimaa, vaikka sitä näytetään”, Samuli Näkkälä sanoo.

Koska hän on kasvanut seidan naapurissa, hän kertoo pitävänsä sitä ”omanaan”. Muiden enontekiöläiskylien saamelaisilla ei välttämättä ole Näkkälän kiveen yhtä likeistä sidettä. Seidat kun tarjoavat eräänlaista lähipalvelua: eihän lauttaasaarelainkaan matkusta sunnuntaisin

Turistien suosiossa.
Levillä laskareihin lokakuussa.

veisaamaan Herttoniemen kirkoon toiselle puolelle Helsinkiä. Edes Inarin Ukon kaltainen mah-tiseita ei ollut merkityksellinen kaikille inarinsaamelaisille suvuille.

Näkkälä selittää, ettei turistien käyttäminen seidalla ole hänelle mitenkään yksioikoinen asia. Monesti hän luovuttaa tehtävän jollekin fir-mansa työntekijöistä, kuten puolisolleen **Tai-nalle**. Kaikkia ryhmiä sinne ei viedä. Voi tulla tunne, että nyt ei kannata.

Jos Näkkälä itse esittelee seidan turisteille, hän tekee selväksi, ettei siellä ”pelleillä”.

”En ikinä tee pilaa siitä. Vanhemmat sano-i, ettei sen kanssa pidä pilalla.”

Ohjeet vaikuttavat menneen perille, sillä Näk-kälästä tuntuu, että turistit ovat olleet kiinnostu-neita ja ”kunnioittavat sitä asiaa”.

Mahtoikohan uhrikivellä olla osuutta päivän hirvisaaliiseen?

”Ehkä me kävimme seidalla tänäkin aamuna, ehkä emme”, Näkkälä sanoo.

Lämpömittari rinteeseen näyttää nollaa, sataa räntää ja tuulee. Laskette-lijoi-ta sujuttelee kohti P-paikan henkilöautokolonnaa. Muutama maasto-pyöräkin mäestä rullaa.

Kittilän Levi sijaitsee Enontekiön ja lentoken-tän välissä, matkalla kotiin Helsinkiin. Seisah-dukseen on hyvä syy: Levitunturikin kuuluu saa-melaisten pyhiin paikkoihin. Onhan niitä löydetty pitkin Suomea, kuten Kuusamosta ja Kainuun Hyrynsalmelta, 600 kilometriä Inarista etelään.

Levin pyhyttä ei kyllä uskoisi. Metsät on la-nattu hupimäiksi, ja rinteestä törröttää kymme-niä valaisin- ja hiihtohissipylväitä.

Laskettelijoita kutsuvat muun muassa Burger King, Kotipizza, Subway, Zero Point Brand Store, Stefan's Steakhouse, Pihvipirtti, King Crab House, Levi Hotel Spa, Lapland Sensation Spa, Cafe & Bar Kota, Pub Hölmölä, British Pub, Levin Panimo & Pub, Pannukakkutalo, meksikolainen ravintola, Hullu Poro Arena ja karaoke-yökerho.

Utsjokelaislähtöistä Jouni S. Laitia mukailleen kaupalliset voimat ovat jyllänneet, pyhydet jää-neet unholaan. Tai no, onhan tuolla ”Levin M-rian kappeli”. Jos vastaan kävelisi seitakivek-naamioitunut espoolainen kausityöläinen, joi-koisaisi lantista, palveluksia varmaankin jon-tettaisiin.

Mutta eipäs tuomita. Reissu on osoittanut, e-tä pyhyysasioista ei vallitse yksimielisyyttä ede-saamelaisten keskuudessa. Etelän ihmisen li-nee viisainta vain nousta lentokoneeseen.

Lyhyt ennustus kuitenkin: Levin tulevaisuus on toisenlainen kuin Inarin Ukonsaaren. Hiiht-hissit jauhavat rahaa tästä ikuisuuteen – niitä o-pureta.

Juttuun on haastateltu myös sosiologian professoria Jarno Valkosta Lapin yliopistosta, saamelaisen kulttuu-rin professoria Veli-Pekka Lehtolaa Oulun yliopistosta, inarilaista Inka Mustaa ja utsjokelaista Petteri Vallea. Muita lähteitä: Samuli Paulaharjun kirja Seitoja ja seidan palvontaa (1932), Yle.fi, HS-arkisto.

